

Een zelfgekozen lot? Kindsoldaten in Sierra Leone.

Saskia Baas

In het boek *“Child Soldiers. Sierra Leone’s Revolutionary United Front”* beschrijft Myriam Denov het leven van kinderen die tijdens de burgeroorlog in Sierra Leone (1991-2002) in de rangen van de belangrijkste rebellenbeweging vochten. Het boek is gebaseerd op zesenzeventig interviews met kinderen tussen de 14 en 21 jaar die tijdens de oorlog voor de Revolutionary United Front (RUF) hadden gevochten en enkele groepsdiscussies met voormalige kindsoldaten. Het onderzoek werd uitgevoerd van mei 2003 tot februari 2004 door een team van Canadese en lokale onderzoekers.

Denov begint haar boek met het bevragen van enkele gangbare opvattingen over kindsoldaten, die ze secuur ontleedt en koppelt aan de belangen die met deze verschillende opvattingen gemoeid zijn. Zo worden kindsoldaten vaak gekarakteriseerd als gevaarlijk, met name door actoren die geweld tegen kindsoldaten willen legitimeren. Het beeld van kindsoldaten als hulpeloze slachtoffers wordt in stand gehouden door organisaties die projecten voor kindsoldaten willen ontwikkelen, waarvoor financiering nodig is. Dit beeld is met name in de Westerse wereld zeer gangbaar. Eerder onderzoek onder kindsoldaten heeft al aangetoond dat de ervaringen van jongeren in rebellenbewegingen zich niet altijd gemakkelijk passen in dergelijke categorieën. Honawa (2006)¹ deed onderzoek naar kindsoldaten in Angola en Mozambique dat liet zien dat kindsoldaten niet noodzakelijk slachtoffers zijn, maar vaak wel degelijk keuzevrijheid hebben. Ook mijn eigen onderzoek in Zuid Soedan (Baas 2010)² liet zien dat kinderen tijdens de burgeroorlog in Zuid Soedan soms zelf kozen voor een leven als soldaat, omdat ze binnen een rebellenbeweging relatief veiliger waren dan als burger. Ook hadden ze binnen de rebellenbeweging kansen op onderwijs, terwijl die in de burgermaatschappij zeer beperkt waren.

Terecht koppelt Denov het fenomeen ‘kindsoldaat’ daarom aan één van de grote vraagstukken binnen de sociale wetenschappen: de vraag in hoeverre mensen de vrijheid hebben om hun eigen lot te bepalen. Sociologen van de structuralistische school gaan er vanuit dat menselijke keuzes worden gedetermineerd door de structuren van de samenleving. De mens wordt beschouwd als onlosmakelijk verbonden met zijn sociale leefomgeving, en zijn keuzevrijheid wordt in sterke mate beperkt door de regels die in de samenleving gelden. Voor sociologen binnen deze stroming rijst dan de vraag in hoeverre de mens eigenlijk vrij is om zijn eigen handelen te bepalen. Ook in de discussie rond kindsoldaten is deze vraag relevant en Denov stelt dat literatuur over kindsoldaten veelal een deterministische invalshoek heeft, waarbij de kinderen weinig tot geen zelfbeschikking wordt toegedicht. Zoals hierboven werd opgemerkt, liet eerder onderzoek al zien dat dit deterministische beeld niet overeenkomt met de ervaringen en verhalen van kindsoldaten zelf en ook Denov heeft de intentie om in de verhalen van de door haar geïnterviewde kinderen vooral naar hun onafhankelijkheid en zelfbeschikking op zoek te willen gaan.

Vervolgens laat Denov de kindsoldaten zelf aan het woord. In enkele hoofdstukken, die veel inzichtelijke citaten uit de interviews bevatten, laat ze zien hoe kinderen tijdens de burgeroorlog in de RUF terecht kwamen. Zonder uitzondering zijn al haar respondenten door de RUF ontvoerd, waarna een leven als soldaat volgde. Ze leerde wapens te gebruiken tijdens militaire training en begonnen deel

¹ Honwana, A. (2006) *Child Soldiers in Africa*. Philadelphia: Pennsylvania University Press

² Baas, S. (2010) *Vechten voor je leven*. Militaire Spectator 11, 2010, Jaargang 179

te nemen aan geweld tegen burgers. De RUF leiding kweekte saamhorigheid en loyaliteit onder de soldaten door ze volledig te isoleren van de samenleving. Drugsgebruik werd gepromoot om de kinderen te stimuleren hun grenzen te verleggen en steeds grovere gewelddadigheden te plegen. Er werd, wat Denov 'een cultuur van geweld' gecreëerd, die overeind werd gehouden door een systeem van beloning en straf. Soldaten die goed werk verrichtten, werden uiteindelijk ook ingezet om zelf kinderen te ontvoeren en op te leiden.

Het is lastig om in dit systeem van geweld en dwang, keuzevrijheid voor de betrokken kinderen te ontdekken. Het integratieproces in de RUF lijkt nog het meest op africhting, waarbij de kinderen geleidelijk afstoppen en zich neerleggen bij hun lot. Denov overtuigt dan ook op dit vlak nauwelijks met haar betoog tegen de gangbare Westerse opvatting van kindsoldaten als slachtoffers. Pas wanneer ze het proces van demilitarisering omschrijft, dat na de Lomé vredesovereenkomst van 1999 aanving, zien we kinderen die keuzes maken en kansen voor zichzelf creëren. Ze worstelen met hun verleden als soldaat en de plaats die ze in de naoorlogse samenleving krijgen toebedeeld, maar gaan op zoek naar mogelijkheden voor onderwijs en werk. Hoewel ze gevoelens van schaamte en machteloosheid omschrijven, leggen ze zich niet neer bij de afwijzende houding die de samenleving tegen hen inneemt.

Hebben kindsoldaten nu uiteindelijk keuzevrijheid of wordt hun lot door anderen bepaald? Denov zet helder uiteen dat een eenduidig antwoord op deze vraag niet mogelijk is. Maar haar bevindingen bieden wel handvatten beleidsmakers die re-integratie projecten voor kindsoldaten ontwerpen. Dergelijk beleid moet de voormalige kindsoldaat benaderen als een volwaardig individu dat zijn eigen lot in handen wil nemen, en niet als hulpeloos slachtoffer. Het boek van Denov verdient bovendien lof omdat het de kindsoldaten zelf aan het woord laat. Hun veelzijdige verhalen, die Denov met respect voor haar onderzoeksobject ontleedt, maken dit boek zeer de moeite waard.